

RECENSIONER

Regionauterna – Öresundsregionen från vision till vardag. Orvar Löfgren & Fredrik Nilsson (red.). Centrum för Danmarksstudier/Makadam Förlag, Göteborg/Stockholm 2010. 223 s., ill. ISBN 978-91-7061-079-0.

Öresundsbron fyllde tio år 2010. Samma sak gjorde Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet som står bakom ett stort antal böcker om Öresundsregionen. Dessa är anledningarna till antologin *Regionauterna*, som publicerades i samband med brojubileet. Grundfrågan i boken är vad som egentligen har hänt sedan Öresundsbron invigdes. Redaktörerna konstaterar i inledningskapitlet att deras fokus ligger bortom politiska utspel och massmediernas stereotyper. Istället intresserar sig bokens författare för ”det all dagliga bruket av bro och region”. Detta låter både bra och intressant. De storslagna visioner och politiska propåer som utgjort elitens diskurs kring Öresundsregionen har ganska lite gemensamt med det som händer på Öresundstågen eller i konkreta möten mellan människor i regionen.

Sammanfattningsvis består antologin av 13 kapitel samt en inledning. De flesta kapitlen är författade av etnologer; i övrigt finns två kapitel skrivna av företagsekonomer samt ett kapitel av Öresundsbrons marknadsdirektör.

I det första kapitlet inleder redaktörerna med att blicka tillbaka och konstaterar att de drömmar och visioner som fanns innan bron byggdes – och som under brobyggets sex år skapade ”en magisk atmosfär” – ersattes av en ny och besviken diskurs då bron fanns på plats. Tre barriärer betonades i medier och forskning: det höga bropriset för bilar, byråkratiska hinder samt kulturskillnader. Men parallellt med ”tillnyktringen efter euforin” så ”tog nya generationer regionen i besittning”. Det är denna process, detta bruk, som sedan intresserar de flesta av antologins författare. Redaktörerna konstaterar avslutningsvis mycket riktigt att regionaliseringsprocesserna gjorde

de nationella skillnaderna tydligare än tidigare. För drömmen om en gemensam kulturell identitet, som väl inte någon etnolog trodde på, har knappast förverkligats under de tio åren efter brons invigning. Snarare tycks skillnaderna, som ur ett bredare perspektiv är ganska futtiga, ha blivit större, i alla fall i den offentliga debatten.

I det följande kapitlet redovisar och diskuterar marknadsdirektören Jacob Vestergaard statistik och mönster i regionens utveckling. Det är ett intressant kapitel och en bra plattform för fortsättningen. Undersökningarna visar tydligt att något har hänt: dels en kraftigt ökad mobilitet, dels ett skifte av Öresundsregionens karaktär. Fortfarande åker många svenskar till Danmark som nöjesresenärer, medan danskarna blivit shoppingturister i Skåne. Men ökningen av pendlingen handlar i huvudsak om arbets- och vardagspendling. Vestergaard lyfter förstas, i sin arbetsgivares intresse, fram den positiva utvecklingen. Men han konstaterar också att de mentala barriärerna lever kvar och att mediernas intresse är marginellt.

Företagsekonomerna Per-Olof Berg och Guje Sevón målar i sitt kapitel upp den klyfta som finns mellan olika geografiska synsätt på regionen. I polemisk anda kritiserar de den bristande insikt som aktörer i Stockholm menas ha för Öresundsregionens kraft och makt. Något vardagsperspektiv finns inte i kapitlet. Istället intresserar sig författarna för regionala makroprocesser på konceptuell nivå. Slutsatsen är att Öresundsregionen idag och i framtiden är och bör ha fokus på vetenskap och innovation. Författarnas argumentation är spännande men resonemangen bygger i huvudsak på allmän diskussion.

Tom O’Dells kapitel är ett av de intressantaste i antologin. O’Dell intresserar sig för emotionella och kulturella upplevelser hos pendlarna, särskilt de 60 procent av dem som tar tåget över bron. År 2000 pendlade ca 3 000 personer över sundet, 2009 hade denna siffra ökat till 19 000 personer. O’Dell konstaterar att mobilitet är en ”utdragen meningsfull rörelse genom en sekvens av förbundna platser” och utmanar den tra-

ditionella uppfattningen om vad integration är. Sammanfattningen av människor till mobilitetsstrukturer kan vara minst lika viktig som föreningen till platser. Ett resonemang som är högst logiskt om vi tar utgångspunkt i de vardagliga diskussioner som ständigt pågår kring bron och regionen – som oftare handlar om sena tåg än storslagna strategier. Hemmakänslan i regionen uppstår kanske till och med i första hand just på tågen, i vardagens rutinerade tristess.

Caroline Beck har liksom O'Dell valt att göra ett nedslag på just tågen och i rörelsen mellan Sverige och Danmark. Genom att följa resenären Fernando, forskare i Lund med rötterna i Kanada och Guatemala och med partner i Köpenhamn, förs ett träffande resonemang kring nationella skillnader. Fernando visar sig vara den Öresundare som alla visionärer såg framför sig i slutet av 1990-talet. För honom är, något förenklat, Malmö och Köpenhamn bara två hållplatser i två länder som har det mesta gemensamt.

Fredrik Nilsson skriver om gränspassager och använder sig främst av mediernas berättelser för att illustrera problem och motstridigheter. De som brukar regionen, regionauterna, refereras bara till i andra hand i en i övrigt välformulerad essäistisk text.

Orvar Löfgren utgår också han från mediernas bilder av regionen, men i ännu högre grad från marknadsföringsmaterial. Han konstaterar att nostalgiska stereotyper av Danmark som ett Bonbonland med öl, frihet och smörrebröd lever vidare i reklamen, medan Sverige ofta framställs som ett lågprisland i Danmark. Därefter förs en intressant diskussion om den problematiska nationella dikotomi som ständigt pågår i regionen: "Det är i vanor och förhållningssätt integrationen äger rum, inte i söndagsretorik eller magiska besvärjelser om Öresundsmedborgare." Löfgren konstaterar vidare att utvecklingen knappast lett till en enhetlig region, utan att regionauterna snarare rör sig i en föränderlig arkipelag.

Historikern Hanne Sanders kapitel är baserat på nya undersökningar som intresserar sig för kulturella kommunikationsproblem. Sanders analyserar först hur det danska framställs under en veckas rapportering i Sydsvenskan. Hennes slutsats är att de nationella och stereotypa vinklingarna, som dominerade i en annan studie från 2005, är borta, men att det kulturella utbudet ges mycket begränsad plats. Sanders drar långtgående slutsatser som knappast kan anses ha vetenskaplig grund med tanke på det begränsade materialet och urvalet. Sanders har också besökt bokaffären Gleerups

och videoaffären Hemmakväll i Lund och konstaterar att utbudet av dansk litteratur och film är mycket begränsat. Inte heller denna undersökning, vars slutsatser säkert kan stämma, kan anses vara genomförd på ett sådant sätt att mer generella slutsatser kan dras. I kapitlet redovisas också en enkätundersökning i Lund bland studerande 18–32 år. Metodiken redovisas blygsamt men slutsatserna baseras på endast 51 svar, så också denna studie får anses vara av begränsat värde. För att genomföra och dra slutsatser av kvantitativa mätningar krävs en stark problematisering av reliabilitet och validitet, som saknas i Sanders kapitel, som i övrigt har ett relevant syfte.

Gunnar Alsmark intresserar sig i sitt kapitel för dansk-svenska stereotyper och nationell självförståelse. Han lyfter bl.a. fram den kritiska Danmarksbild, kopplad till främlingsfientlighet, som växt fram i Sverige och för en intressant diskussion om detta som "ett exempel på svensk präktighet – och projektion". Vidare görs en god historisk analys där faktiska systemskillnader mellan Danmark och Sverige problematiseras.

Per-Markku Ristilampi bygger sitt kapitel på sammansmältningen mellan det globala och det lokala och lyfter fram bristen på *slow subjects* och personer med icke-europeisk bakgrund i Öresundsdiskurserna. Han menar, på god grund, att Öresundsregionen är en "skärningspunkt mellan två olika globaliseringstendenser", dels den som handlar om att attrahera kapital från den internationella marknaden, dels den som orsakas av internationell migration.

Företagsekonomen Christian Tangkjaer rör sig liksom de andra ekonomerna i antologin i huvudsak på konceptuell nivå och berör regional kreativitet och utveckling. Tangkjaer menar att regionens struktur har en stark kreativ potential men visar också på bristen på institutionellt ledarskap. I likhet med Orvar Löfgren, fast ur ett helt annat perspektiv, så visar Tangkjaer upp regionen som en arkipelag.

Markus Idvall väljer att vända sig till en grupp som fick stor uppmärksamhet under den politiska brobeslutsprocessen men som sedan försvunnit från offentligheten – bromotståndarna. I kapitlet fördjupar sig författaren i bromotståndets dåvarande estetik och organisering som beskrivs som dubbeltydig: å ena sidan agitatorisk, å andra sidan bevakande. Analysen utgår bl.a. från två ledande bromotståndare, Roland Rittman och Barbro Melander. Den senare har gått bort, men Idvall har intervjuat Rittman som numera

driver ett ekologiskt livsmedelsföretag och vars kritik mot brobygget har svalnat. Istället ser han nedläggningen av Barsebäck och framväxten av vindkraft som de stora vinsterna med den kamp som han och andra miljöaktörer har drivit. I det avslutande kapitlet presenterar Karen Lisa Goldschmidt Salamon anteckningar från pendlare då och nu. Hon pendlar i texten mellan anteckningar från sin far, som flydde Danmark 1943, egna anteckningar och andra danska pendlares reseanteckningar.

Den goda ansatsen till trots så är helhetsintrycket av antologin splittrat. Möjligen kan detta försvaras med att boken speglar den rörighet och rörlighet som finns i den faktiska Öresundsregionen. Det finns onekligen guldkorn och intressanta kapitel. Men ett problem är att antologin mest består av återanvända begrepp och välkända Öresundsresonemang. Till och med huvudtiteln på boken – regionauterna – är ett begrepp som lanserades redan 2003 av Tom O'Dell. Med några undantag finns det dessutom ganska lite nytt empiriskt material som grund för boken. I vilket fall så visar boken att Öresundsregionen fortfarande har en kreativ forskningspotential och att det fortfarande finns mängder av intressanta frågor att ställa.

Jesper Falkheimer, Malmö

Folkkultur i fokus. Maj Reinhammar (red.). Nr 106 i Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi, Kungl. Gustav Adolfs Akademi, Uppsala 2009. 156 s., ill. ISBN 867-91-85352-79-1.

I samband med sitt 75-årsjubileum år 2007 kallade Kungl. Gustav Adolfs Akademi för svensk folkkultur till seminarier kring temat folkkultur. Sammanlagt tretton föreläsningar publicerades och allesammans belyste det centrala begreppet ur olika synvinklar.

Begreppet folkkultur förknippas särskilt med två vetenskapliga discipliner, etnologin och folkloristiken. Folklivsforskning, folkdiktsforskning, folkminnesforskning, folkloristik, etnologi, kulturforskning, folkkultur – kärt barn har sannerligen många namn. I artiklar av Birgitta Svensson och Ulf Palmenfelt får läsarna veta vad som är centrala värden i den vetenskapliga verksamhet som döljer sig bakom alla dessa ord och varför de inte dugt i längden som benämningar på våra discipliner. Birgitta Svensson redogör för hur den svenska etnologin har utvecklats och för vilka

brytpunkter i det svenska samhället som lett till att vetenskapen måst ändra namn. "Folk" stod en gång för allmoge, "folkkultur" för allmogekultur men efter många svängar i långdansen kan man rentav fråga sig om de två orden alls passar in i den akademiska diskursen som led i disciplinsbenämningar. Hon gör det mycket elegant genom att söka flera triader som på något sätt karaktäriserar etnologin genom dess historia. Svensk, folk och kultur har olika mening i relation till tänkande om särart, likhet och mångfald i tid, rum och social miljö genom uttrycksformerna plats, berättelse och föremål. För henne är det kulturhistoriska perspektivet centralt. Ulf Palmenfelt står för detta i sin artikel om folkkulturen som en politisk maktfaktor i det svenska folkhemmet och i den svenska universitetsvärlden. Så småningom har begreppet folk blivit problematiskt i det mångkulturella, klasslösa, men etnocentriska Sverige. Ändå ger Palmenfelt förslag till fortsatt användning av begreppet: "folk" kan för en etnolog eller en folklorist indikera att han/hon vill se världen ur ett underifrånperspektiv med allt vad därtill hör av ifrågasättande, vardaglighet och kollektivitet.

Att folkkulturen varit och är central inom Kungl. Gustav Adolfs Akademiens verksamhet framgår av Bengt af Klintbergs redogörelse för publiceringen av svensk folklöre. Översikten är värdefull som introduktion till de olika skriftserierna, då dessa ofta redan är slutsålda. Artikeln visar också vad som varit av intresse för olika tiders svenska folklorister.

Till och med inom Kungl. Gustav Adolfs Akademi var "folkkultur" ett problematiskt begrepp. Man reflekterade över ordets plats i Akademiens namn, men beslöt efter några års kritiskt tänkande att behålla det. Nils-Arvid Bringéus belyser processen kring detta. Dessa fyra artiklar utgör tillsammans en god överblick över etnologins och folkloristikens forskningshistoria och de idéer som varit förhärskande i svenskt universitetsliv när de två disciplinerna behövt profilera sig.

Men folkkultur som begrepp gäller inte bara etnologi och folkloristik. Inom Akademiens finns företrädare för flera andra vetenskapsgrenar där man också utforskar folk och folkkultur. Bo Gräslund visar hur livet i gård och by under järnåldern kunde utformas. I sin mycket tydliga och översiktliga artikel gör han inte stort nummer av olika slag av samhällsklasser. Elit och folk ställs inte mot varandra. Läsaren förstår ändå att samhället kan ha varit lika komplicerat som idag, bara på ett annat sätt, och att folk då hade likartade sorger och glädjämnen som vi har idag oberoende av den